

De munten van Ruanda-Urundi

Leopold Verbist

Duits Oost-Afrika

De Afrikaanse taart werd verdeeld op de Conferentie van Berlijn in 1884-85 en daarbij werd het gebied ten oosten van de grote meren, bestaande uit het eiland Zanzibar, Tanganyika, Ruanda en Urundi als kolonie toegewezen aan Duitsland, Duits Oost-Afrika genoemd. De aanwezigheid van de Duitsers in Ruanda-Urundi, ver landinwaarts gelegen, was echter minimaal. In Ruanda en Urundi bestonden reeds eeuwen lang koninkrijken bestuurd door een mwami en deze structuur werd intact gelaten, gezien de geringe Duitse aanwezigheid.

De Duitsers gaven ook munten uit in dat gebied, met de aanduiding D.O.A. of Deutsch Ostafrika, geslagen te Tabora. Dat was de rupie verdeeld in 100 heller. Tabora was een vroeger centrum van de slavenhandel. De Duitsers hadden een spoorlijn aangelegd van Ujiji (Tanganyikameer) via Tabora naar Dar-es-Salam.

De Oost-Afrikaanse campagne

De Eerste Wereldoorlog werd gedeeltelijk ook in Afrika uitgevochten. De Duitse generaal Paul von Lettow-Vorbeck (1870-1964) voerde in Duits Oost-Afrika een guerrilla-oorlog tegen de Britten onder leiding van de Zuid-Afrikaan Jan Smuts, teneinde zoveel mogelijk Britse troepen weg te houden van het front in Europa.

Belgisch-Congo vocht mee met twee brigaden van de Force Publique onder leiding van de Belgische luitenant-generaal Charles Tombeur (1867-1945). Een langdurige patstelling tussen de Force Publique en het Duitse koloniale leger werd doorbroken door een gezamenlijk Brits-Belgisch offensief in 1916. De Force Publique behaalde een belangrijke overwinning door de verovering van Tabora op 19 september 1916. Dat was een unieke gebeurtenis in de Belgische militaire geschiedenis. Von Lettow-Vorbeck gaf zich pas over op 25 november 1918, twee weken na de wapenstilstand in Europa. Toen pas werd het duidelijk tegen welk een kleine Duitse troepenmacht de Britten met meer dan 100.000 man hadden gestreden. De troep telde op dat moment slechts 155 Duitsers en een paar duizend zwarten.

Na zijn terugkeer in Duitsland in maart 1919 werd Von Lettow-Vorbeck als een held onthaald, met een parade in Berlijn. Hij werd gezien als de enige Duitse generaal die zich niet had overgegeven. Opmerkelijk was dat hij na de oorlog nog ontvangen werd te Londen als een eregast op een reünie van oud-strijders, die allen in Duits Oost-Afrika tot zijn tegenstanders hadden behoord. Hij sloot zelfs nog vriendschap met generaal Jan Smuts (1870-1950). Deze werd later premier van Zuid-Afrika. Charles Tombeur werd voor zijn prestaties in de adelstand verheven in België en mocht zich dan Charles Tombeur de Tabora noemen.

Ruanda-Urundi, mandaatgebied en later voogdijgebied

In 1919, als een gevolg van de Eerste Wereldoorlog werd de Volkenbond opgericht, op basis van het Verdrag van Versailles, met de bedoeling een einde te maken aan alle oorlogen. De Volkenbond verdeelde in 1924 de voormalige Duitse koloniën en delen van het vroegere Ottomaanse Rijk als mandaatgebieden waarbij de voogdij door andere staten werd uitgeoefend. Men onderscheidde: A-mandaten, in principe onafhankelijke gebieden waarvan men vond dat die tijdelijk bestuur nodig hadden, B-mandaten, voor onbepaalde tijd als afzonderlijke eenheid door de mandataris te besturen, en C-mandaten, door de mandataris te besturen als deel van het eigen gebied of van de eigen kolonie. Deze gebieden kunnen in feite gezien worden als een annexatie van de Duitse kolonies en delen van het Ottomaanse Rijk door de overwinnaars van de Eerste Wereldoorlog.

België werd beloond voor de deelname van de Force Publique aan de Oost-Afrikaanse campagne: het verwierf van de Volkenbond een B-mandaat over de voormalige Duitse kolonie Ruanda-Urundi. Groot-Brittannië kreeg een B-mandaat voor Tanganyika en Zanzibar, van dan af Brits Oost-Afrika genoemd. De Belgen waren veel actiever in het gebied dan de Duitsers, vooral in Rwanda. De Belgen konden grote winsten uit het gebied halen, voornamelijk afkomstig van koffieplantages in de gebieden met rijke vulkanische bodems. De mensen moesten er verplicht koffie aanplanten en de opbrengst ervan afstaan als een soort belasting.

Bij het einde van de Tweede Wereldoorlog in 1945 werd de Volkenbond vervangen door de Verenigde Naties. In 1946 zette deze de mandaten om in voogdijenschappen. Dit betekende dat België het gebied Ruanda-Urundi moest klaarmaken voor onafhankelijkheid. De Belgen dachten echter dat dit nog vele decennia zou duren.

Nadat Congo reeds op 30 juni 1960 onafhankelijk geworden was kon Ruanda-Urundi niet achterblijven. De Verenigde Naties drongen aan dat Ruanda-Urundi één land zou worden, maar de eeuwenoude koninkrijken waren zo ingeburgerd dat het niet anders kon dan dat er twee landen gevormd werden. Zo werd aan Ruanda, ondertussen Rwanda genoemd en Urundi, ondertussen Burundi genoemd onafhankelijkheid verleend op 1 juli 1962, na de nodige zware problemen. Zie hiervoor de artikels over Rwanda en Burundi in de Muntklappers 74 en 71.

De bank

In de Congo-Vrijstaat bestond er ter plaatse nog geen centrale bank al werden er wel te Brussel munten en bankbiljetten voor Congo uitgegeven. De Congo-Vrijstaat werd Belgisch Congo in 1908 en in 1909 werd de eerste bank opgericht, de Bank van Belgisch Congo, met zetel te Matadi. Deze commerciële bank kreeg in 1911 ook het emissierecht voor bankbriefjes en zorgde vanaf 1912 ook voor de verdeling van goud- en zilvermunten van de Latijnse Muntunie (waaronder België) evenals van de Congolese munten. Die toestand kon echter niet blijven duren daar ondertussen andere commerciële banken opgericht werden en de economie van Congo sterk geëvolueerd was, in het bijzonder na de Tweede Wereldoorlog. De oprichting van een echte centrale bank werd noodzakelijk.

Op 1 juli 1952 werd dan de Centrale Bank van Belgisch Congo en van Ruanda-Urundi opgericht. Vanaf dan werden op de munten en bankbiljetten naast de naam van Belgisch Congo ook de naam van Ruanda-Urundi vermeld. Een eerste munt van 5 Fr in messing werd uitgegeven bij die gelegenheid, terwijl een aantal andere munten ingetrokken werden, zoals de 5 Fr nikkelbrons 1936-37 (geslagen te Brussel), de zeshoekige 2 Fr messing 1943 (geslagen door de US Mint) en de 50 Fr zilver 1944 (geslagen door de South African Mint). De pariteit was nog steeds gelijk aan de Belgische frank. Van 1954 tot 1960 volgden een 50 ct, 1 Fr en 5 Fr in aluminium. Al deze munten werden gegraveerd door Joseph De Bruyn (1913-57), de toenmalige hoofdgraveur van de Koninklijke Munt te Brussel.

5 Fr 1952 messing en 5 Fr 1956 aluminium, Belgisch Congo en Ruanda-Urundi, geslagen te Brussel

De eerste muntslag van de nieuwe 5 Fr had plaats op 19 mei 1952 bij de Koninklijke Munt te Brussel en bij die gelegenheid werd ook een herdenkingsmedaille geslagen van 43 mm in zilver en similar. De voorzijde toont de 4 koningen zoals op het Belgische 100 Fr stuk uit 1948, en de keerzijde die nieuwe munt met daarrond de tekst BANQUE CENTRAL ★ CENTRALE BANK ★.

Similar herdenkingsmedaille geslagen op 19 mei 1952 te Brussel

Bij de onafhankelijkheid van Congo op 30 juni 1960 werd de Bank van Belgisch Congo en van Ruanda-Urundi omgevormd tot de Banque du Congo en verloor ze dus de mogelijkheid voor het uitgeven van munten en bankbiljetten voor Ruanda-Urundi. Daarom werd een nieuwe centrale bank opgericht, de Banque d'Emission du Rwanda et du Burundi (B.E.R.B.) met zetel te Bujumbura (met filiaal in Kigali). Deze gaf in de periode 1960-64 een muntstuk van 1 Fr uit evenals bankbiljetten van 5 tot 100 Fr. Deze waren in pariteit ook gelijk aan de Belgische frank. De graveur van de munt is Léon Poncelet (°1922) die evenwel de leeuw van de voorzijde kopieerde van een munt van Marcel Rau, de 5 Fr 1936 van Belgisch Congo.

De B.E.R.B. was echter ook geen lang leven beschoren want Rwanda en Burundi werden beide onafhankelijk op 1 juli 1962. De economische en monetaire unie van Rwanda en Burundi werd ontbonden op 1 januari 1964, de B.E.R.B. werd opgeheven en op 18 mei 1964 kwam er een einde aan de gemeenschappelijke monetaire politiek. In de plaats werd de Banque Nationale de Rwanda en de Banque du Royaume du Burundi opgericht. In Rwanda werden reeds in 1964 andere munten uitgegeven en in Burundi in 1965.